

Ako prežiť šťastné a zdravé detstvo v škole

Iste je veľa spôsobov, ako vychovávať environmentálne mysliaceho a konajúceho človeka. Treba sa však riadiť tým, ktorý vás najviac motivuje. Ten môj mi prinášal úžasné zážitky a deti ho zbožňovali. Stačí, keď facilitátor zabezpečí, aby deti po splnení si svojich povinností mali sa s kým podeliť o svoje pocity. Reflexie môžu vyjadrovať písomne, slovné, výtvarne, ale aj hudobne a možno aj inak. Treba to ponechať na ne. Problém je v tom, že je to časovo dosť náročné a pri vyťaženiach a rebríčku hodnôt súčasných rodičov takmer neuskutočniteľné. Desať rokov som pôsobil ako dedinský učiteľ v rodnej Pohorelej. Preto som celé curriculum môjho pôsobenia zostavil tak, že som na tieto účely vydal veľa času z výuky a najmä... obsah výchov tvorilo čerstvo prežitie. Aj súčasný život na Horehroní je vďačný zdroj pre environmentálnu výchovu.

Východiská úspešnej environmentálnej výchovy

Osobnosť učiteľa

Súčasný konzumný životný štýl je nevďačný na odrážanie kritérií environmentalistiky v bežnom živote. O to ťažšie je všadesledovanému dedinskému učiteľovi. Aj v environmentálnej výchove je dôležité ísť svojím žiakom osobným príkladom. Myslím, že je to najefektívnejšia metóda výchovy. Asimilácia s prostredím dediny, v ktorej chceme pôsobiť, je ďalšou podmienkou. Nevy povedané vhodne doplní hospodárenie na pôde, aj keď v malom. Kozička a nejaké ovečky bohato stačia! Ciele environmentálnej výchovy sa neraz stávajú v dospelosti zmyslom života jedincov, ktorí vo svojom odbore idú k podstate problému. Škoda, že súčasne civilizáčne tempo nemá čas na pochopenie takých ľudí. Je potrebné dodať budúcim environmentalistom viac duchovnej energie. Ako katolík čerpám životnú silu z porovnávaní mojich životných skúseností s informáciami z biblie. Preto si myslím, že aj moji žiaci môžu dôjsť k solídnej duchovnej potenciálu, nakoľko je Pohorelá katolícka dedina a na liturgických stretnutiach sa vidáme takmer všetci. A o to je moje konanie sugestívnejšie a spirituálne zrozumiteľnejšie, čo mi dáva maličku nádej, že aj to môže byť zárukou trvalo udržateľného rozvoja Pohorelej.

Politologická výchova alebo hra na demokraciu

Na začiatok je treba povedať, že človek si udrží v poriadku svoje okolie vtedy, keď si dokáže udržať v poriadku svoje vnútro! Tomu som podriadil metodologiu spolunažívania v komunite, kde som bol triedny

učiteľ. Triedna samospráva, ktorú si žiaci volili so všetkou serióznosťou hneď v prvý deň školského roka, zasadala každý týždeň. Tam si jednotliví funkcionári – ministri skúšali ako chutí moc, hlavne premiér, ktorý to moderoval. Pôvodne to malo byť o tom, čo zažili a čo osôžné urobili od posledného stretnutia. Dúfal som, že zlepším komunikačné schopnosti a prosociálnosť. Čo sa nestalo. Nakoniec bol z toho úplne normálny, inak odborníkmi neodporúčaný, triedny tribunál. S odstupom času však môžem zodpovedne prehlásiť, že keď toto „vyrovnávanie sí ťuctov“ prebieha pod dohľadom odborníka mojej citlivosti, dajú sa očakávať pozitívne výsledky, tak v intropersonálnej, ako aj interpersonálnej rovine.

Na okraj treba povedať, že možno aj vďaka atmosfére, ktorá vznikla v takto ošetrovanej komunite, sa jedna žiačka trpiaca tri roky častými žalúdočnými problémami, tejto častej fobie zo školy, zbavila za štvrtrok. No a mladý človek s takým posunom vo vývoji je schopný niečo položiť na oltár v boji za svieži vzduch, krištáľovú vodu, čistú pôdu a vôbec krásnu prírodu.

Separovaný zber odpadu sme v pohorelskej základnej škole realizovali od roku 1993. V triede bola nádoba na spáliteľný odpad (papier, drevo), ktorý týždenníci zhromažďovali do vreca a raz týždenne odniesli do kotolne na pevné palivo. Do druhej nádoby sa zbieral nehorľavý odpad a plasty, ktoré vynášala naša upratovačka. V tretej nádobe s igelitovým vrecom bol biologický odpad. Ponúkli sme ho členom samosprávy. Keďže však nebol záujem, pochutnávala si na ňom naša koza Zuzka.

Pobyt v lesnej chate

Je paradoxné, ale táto forma výchovno-vzdelávacieho procesu sa takmer nepoužíva, napriek tomu, že v horách Slovenska je množstvo vhodných ubytovní. To je už ale o „tvrdohlavom“ školstve, a to nie je dnešná téma. Takýchto pobytov sme absolvovali viacej a všetky zanechali nezmazateľnú stopu vo vedomí maloletého človečička. Podobne fragmenty postojov mojich žiakov sa zapísali do mojej pamäti. Všetky pobyty mali spoločné cyklotúry a obrovský emotívny náboj spoločne prežiť noci v divokej prírode. Fascinovali ich aj spoločné objavovanie neznámych dutín, sledovanie koniarov pri približovaní dreva, spoločná príprava jedla, stavanie hate na potoku, či posedenie pri vatre nekoro noci, spestrené kreáciami „laserovej show“ so žeravými konármi v tme. Prekvapujúca bola snaha jeden druhému pomáhať v prípade nejakého nedostatku.

Environmentálna výchova vo výuke

Výtvarná výchova alebo hľadanie krásna v chotári

Výborné podmienky na zhmotňovanie predstáv estetizovania dediny sú na hodinách výtvarnej výchovy. Prácu v exteriéri pohodlne umožňujú dvojhodinovky.

Jeseň so svojou farebnosťou som kombinoval so zaujímavými architektonickými unikátmi dediny (drevenice, kaplnka v poli, chátrajúca historická fara atď.). Samotné posedenie v niektorom kúte obce pred očami ľudí bolo pre deti veľkou výzvou. Ostatné chladné dni pred snehom sme venovali prechádzke po chotári, kde sme zbierali zamrznuté kryhy ľadu z kaluží a hľadali sme v nich estetické. Pohľad na krásne sfarbené lístie, kamienky či šišku akoby zaliatu v skle, vyvážil nepríjemný pocit zimou skrehnutých prstov. V čase okolo Všetkých svätých sme vedeli využiť aj rôznofarebný vosk zo sviečok na výrobu pestrých originálnych medailónov. Výsledné tvary mystického liatia olova na Ondreja boli tiež predmetom skicovania. Multivýznamový adventný veniec, ktorého príprava začala celotriednou túrou pod úpatie Nizkých Tatier, kde sme zbierali čerstvú jedlinu. Cestou sa spievalo, neskôr liezlo na stromy, viazala sa nalámaná jedlina a fahali sa sane. Všetko už na snehu a za poriadneho chladu. Energizérom bol pocit, že to prebieha cez výuku a mimo školy. Na druhý deň bol vzduch v triede, kde bola uložená čečina, ako v jedľovom lese. Dvojhodinovka výtvarnej výchovy sa začala na to, aby dvaja lámali menšie halúzky, z ktorých ďalší šiesti strihali potrebné kúsky. Traja ich zoraďovali podľa smeru ihličia a kôpkovali ich. Ďalší traja ich podávali priamo viazačom vencov. Tí sa to naučili iba z toho, ako ma pozorovali pri práci rok predtým! Vedeli sme urobiť aj tri, štyri adventné vence. V nedeľu sme ich, samozrejme, niesli do kostola na posvätenie.

Exteriér sme využívali aj v zimnom období. V čase, kedy udreli veľké mrazy, sme sa dokázali prechádzať so skicárom a ceruzkou v ruke okolo potoka, ktorý sa premenil na umeleckého sklára. Ním vytvorené plastiky sme vyhľadávali a tie najčitateľnejšie sme si zachytávali do náčrtníka. Pri väčšej snehovej nádielke sme zase vedeli vyzdobiť školský dvor snehovými monumentami. Nedotknutá snehová plocha bola vďaka na vytvorenie ornamentu kolektívnym prešliapávaním predom dohodnutého obrazca. Na jar boli energizérom aj malé zvieratká. Stávalo sa, že sme sa vybrali k nám do dvora. Každý dostal z drevarne klátik na sedenie. Pri stajni som nasypal do korytka šrotu a vypustil jahniatka. A začalo sa kresliť.

Leto na Horehroní inšpiruje výtvarníkov mohutnou vegetáciou. Dominujúca riava púpav je vďačným zdrojom

jom. S environmentálnou výchovou komunikujú detské ľudové hry (Kráľu, kráľu, Ryby, ryby, Ide, ide, Húsky, húsky), ktoré sa odohrávajú v prírode.

Telesná výchova alebo prehliadka „chlapcov do dažďa“

Kolektívne športy umožňujú morálne odmeniť ťahúňa družstva a individualistovi dohovoriť, že mužstvo je úspešnejšie, keď spolupracuje. Z mnohých nezabudnuteľných zážitkov spomeniem jedny majstrovstvá ročníka v terénnom behu. Trať viedla po ceste, ktorá pretínala zemiačisko, kde sa práve vyorávali zemiaky a zapriahnutá kobyľa mala pri boku žriebätko. Po mojom povelu štart sa chlapci rozbehli k cieľu, a keď to videl ten malý koník, pridal sa ku nim, a za obrovského nadšenia detí dobehol až do cieľa. V našich podmienkach sa dá aj na jednohodinovke prejsť aj 2 km na bežkách. Obľubujú ich najmä Rómovia.

Ostatné predmety I. stupňa ZŠ

Tu je treba povedať, že z hľadiska environmentálnej výchovy neznižujem možnosti obsahov ostatných predmetov, ktoré som ešte nespomenul. Jazyk slovenský so svojimi možnosťami písania úvah a iných literárnych

druhov na súvisiace témy, dramatické spracovanie epizódy má svoj veľký význam pri tvorení si vlastného názoru atď.

Pracovné vyučovanie je ďalším príkladom nevhodného vyučovacieho obsahu. Ten sme si nahradili osoznou činnosťou. Napr. keď nás moje kolegyne chceli pripraviť o hodinu spoločnej cyklistiky. Dôvod? Nebolo miesto na odloženie bicyklov, preto ich deti nesmeli nosiť do školy. Vymysleli sme však projekt terénnej úpravy časti škol-

ského dvora pri nevyužitom zábradlí a v priebehu 3 týždňov sme mali stojan na 15 bicyklov.

Hudobná výchova robí zázraky so psychikou, keď má ten správny náboj. Spevy v exteriéroch boli bežné. Ale mali sme v programe aj plieskanie bičom na mieste, z ktorého bolo počuť 5 - 6 ozvien.

Vlastivedu sme si doplnili o názvy hlavných častí chotára, ktoré sa pomaly, ale isto zabúdajú. Prechádzky po obci a rozhovory o možnostiach riešenia napr. zo stajne do potoka odtekajúceho odpadu, mali tiež svoju dynamiku. Dlhú si budeme pamätať na prerušenú vychádzku a náhly presun pod Brezinu, odkiaľ sa valil hustý dym z horiacich pneumatík, ktorý niekoľko detí dokázalo uhasiť holými rukami.

Záver

Je ešte veľa nevy povedaného, čo všetko sme za desať rokov v pohorelskom chotári s deťmi zažili. Boli to silné, ale pozitívne vnemy do nepopísanej detskej dušičky, ktoré vo vhodnom prostredí môžu dosiahnuť solídnych mét. Doprajme im to!

PaedDr. Lukáš Janoška

Environmentálna výchova pre postihnutú mládež

Na projekte Environmentálna výchova pre postihnutú mládež začala v tomto roku Slovenská agentúra životného prostredia - Centrum environmentálnej výchovy a vzdelávania v Banskej Bystrici spolupracovať s pracovnými skupinami zo štátnych i mimovládnych organizácií z ďalších piatich krajín (Poľsko, Bulharsko, Lotyšsko, Taliansko a Veľká Británia). Snahou projektu je sprostredkovať efektívne environmentálne vzdelanie v teréne pre postihnutých študentov s rôznym typom postihnutia, ich integráciu medzi zdravých študentov a pochopenie ich potenciálu v spoločnosti zo strany ostatných spoluobčanov. Cieľová skupina zahŕňa zdravých

i postihnutých mladých ľudí, učiteľov a pracovníkov centier environmentálnej výchovy. Jednotlivé aktivity projektu sú rozvrhnuté na obdobie dvoch rokov a budú prebiehať v rôznych smeroch. Hlavnými cieľmi projektu je zlepšiť prístup mladých postihnutých ľudí k efektívnemu vzdelávaniu k trvalej udržateľnosti, zároveň, zvýšiť povedomie zdravých mladých ľudí o potenciáli postihnutých ľudí ako aktívnych občanov, zlepšiť integráciu postihnutej mládeže do bežných vyučovacích procesov a zlepšiť odborné školiace/tréningové možnosti alebo riadení zdrojov pre postihnutú mládež.

Základná pracovná skupina na Slovensku je zložená z pracovníkov SAŽP a špeciálnych pedagógov z našej partnerskej školy pre postihnuté deti na Mokrohájskej ulici v Bratislave. Jedným z pravidiel projektu je aktívna účasť postihnutých študentov v projekte, preto je jedným z členov základnej pracovnej skupiny aj študentka Gymnázia na Mokrohájskej ulici v Bratislave.

V marci a v júni roku 2004 sa medzinárodná pracovná skupina na svojich pracovných stretnutiach dohodla na základných pravidlách spolupráce. Podľa dohody sa každá krajina zameria na vytvorenie programov environmentálnej výchovy v teréne špecializovaných pre určitý druh postihnutia. Slovenský tím sa zameria na programy pre deti postihnuté detskou mozgovou obrnou. Jednou z prvých úloh bolo vytvorenie tréningového materiálu o výchove k trvalej udržateľnosti a tréningového materiálu o práci s postihnutými deťmi. Tieto materiály slúžia zatiaľ pre vyškolenie samotných členov pracovnej skupiny a stanú sa základom pre tréningové materiály určené učiteľom a pracovníkom centier a stredísk environmentálnej výchovy.

Z dotazníkového prieskumu, ktorý sme na jar tohto roku robili medzi bežnými i špeciálnymi pedagógmi a pracovníkmi rôznych SEV vyplynulo, že majú len málo skúseností - jedni s praktickou environmentálnou výchovou, druhí s prácou

s postihnutými deťmi, prípadne je pre nich zatiaľ cudzie oboje. Pre niektorých je environmentálna výchova zatiaľ len akýmsi povinným teoretickým prídavkom v rámci prírodopisu, zemepis, chémie, a iných predmetov. V SEV väčšinou chýba bezbariérový prístup a to spolu s obavou z neskúsenosti bráni tomu, aby strediská boli využívané i postihnutými deťmi. Deti s postihnutím sú väčšinou v rozličnej miere limitované pri práci a hrách v teréne. Tieto obmedzenia by ich však nemali z takýchto činností a pobytu v prírode vylúčiť. Je potrebné, aby sme sa naučili, ako treba takéto aktivity pripraviť a ako s nimi pracovať. Zo stretnutí s pedagógmi vieme, aké sú hlavné prekážky. Naopak, zo skúseností z pobytov študentov postihnutých napríklad detskou mozgovou obrnou v našich strediskách vieme, akí sú títo mladí ľudia húževnatí a aká veľká je ich snaha prekonať prekážky, ktoré im ich postihnutie prináša. Veríme, že programy, ktoré v tomto projekte spoločne vytvoríme, im všetkým pomôžu tieto problémy prekonať.

Začali sme už pracovať na vytvorení prvého návrhu samotných programov pre deti. Vo všetkých štádiách projektu je dôležitá aktívna účasť postihnutých žiakov alebo študentov, ich učiteľov a prípadne aj ich rodičov. Očakávame od nich veľa podnetov hlavne pri mikroprojektoch, ktoré sú súčasťou nášho projektu. Mikroprojekty budú dva a oba budú zamerané na vytvorenie, resp. zlepšenie prístupu k efektívnej environmentálnej výchove. Po dohode s pedagógmi a študentmi sme sa rozhodli prvý mikroprojekt zamerať na SEV Drieňok na Teplom vrchu. Spolu s deťmi, ich rodičmi a pedagógmi z Mokrohájskej spoločne navrhne, aké zmeny, prípadne vylepšenia a vybavenia by im pomohli, aby sa v tomto stredisku mohli zúčastňovať rôznych programov v teréne, aby pre nich environmentálna výchova nebola len suchou teóriou, ale aj príjemným zážitkom a poučnou zábavou. Tešíme sa na množstvo nových podnetov a nápadov žiakov a študentov.

**RNDr. Soňa Bognárová
SAŽP - CEVaV Banská Bystrica**

Rado a agama